**Relația performanță școlară-gândire-
inteligentă-învățare**

**The relationship between school
performance-thinking-intelligence-
learning**

Margareta Gheorghiță,
profesoară, Școala Gimnazială nr. 3,
Slatina, România,
doctorandă, UPS „Ion Creangă”,
Chișinău

ORCID: 0000-0003-0729-6265

CZU: 37.015.3

DOI: 10.46727/jshs.2021.v48.i2.p74-79

Rezumat

Investigarea performanței școlare nu poate fi realizată decât raportând-o la diferite mecanisme psihice, precum gândirea, inteligența, învățarea școlară. În obținerea performanței școlare, un rol important îl are identificarea de către profesor a structurilor cognitive ale gândirii elevilor în activitatea de cunoaștere. Pentru eficientizarea stilului managerial la nivelul clasei, profesorul analizează factorii de care depind structurile cognitive ale elevilor. Este evident că memoria și inteligența influențează reușita școlară, performanța. Studiul învățării compară modificările

performanței cu cele ale mediului înconjurător, pentru stabilirea factorilor propice sau neprielnici.

Cuvinte-cheie: performanță școlară, gândire, inteligență, învățare școlară, motivație, mecanism psihic, structuri cognitiv-operaționale.

Abstract

The investigation of school performance can only be done by relating it to different psychic mechanisms, such as thinking, intelligence, school learning. In obtaining school performance, an important role is played by the teacher's identification of the cognitive structures of students' thinking in the knowledge activity. In order to make the managerial style more efficient at the class level, the teacher analyzes the factors on which the students' cognitive structures depend. It is obvious that memory and intelligence influence school success, performance. The study of learning compares changes in performance with those of the environment to establish favorable or unfavorable factors.

Keywords: school performance, thinking, intelligence, school learning, motivation, mental mechanism, cognitive-operational structures.

*Să ai curaj să te folosești de propria ta
gândire! (Immanuel Kant)*

Performanța școlară și gândirea

Gândirea, unul dintre subiectele centrale ale psihologiei, are o importanță incontestabilă din punctul de vedere al naturii, conținutului, mecanismelor, structurii și rolului său în obținerea performanței școlare.

Gândirea, mecanism psihic intelectual de prelucrare logică, rațională a informațiilor, este, în accepțiunea psihologului Mielu Zlate, centrul procesului de cunoaștere, al activității umane. Gândirea se caracterizează prin constanța unor opinii ale multor psihologi: este cea mai importantă trăsătură distinctivă a psihicului uman, reprezentativă pentru om ca subiect al cunoașterii logice, raționale; creează schimbări substanțiale ale informației utilizate; antrenează toate celelalte disponibilități și mecanisme psihice în realizarea procesului cunoașterii, nu doar cognitive, ci și afectiv-motivaționale și volitiv-reglatorii; orientează, conduce, valorifică maximal toate celelalte procese și funcții psihice; are capacitatea de a-și reintroduce propriile produse (idei, concepții, teorii) în circuitul informațional, declanșând procese intelectuale noi [4, pp. 227-233].

Atât operațiile fundamentale ale gândirii (analiza, sinteza, comparația, abstractizarea, generalizarea și concretizarea logică), cât și cele instrumentale (grupate în perechi opuse: *productive și reproductive, algoritmice și euristice, convergente și divergente* ș.a.) constituie un ansamblu prin care aceste operații și procedee mentale transformă, relaționează, prelucrează, combină și recombina informațiile în scheme și noțiuni, în scopul obținerii de noi cunoștințe sau rezolvării de probleme [Idem, p. 254].

În obținerea performanței școlare, un rol important îl are identificarea de către profesor a structurilor cognitive ale gândirii elevilor în activitatea de cunoaștere [Idem, pp. 267-268]. Pentru eficientizarea stilului managerial la nivelul clasei, profesorul analizează factorii de care depind structurile cognitive ale elevilor: natura și cantitatea informațiilor prelucrate, accepțiunea generală și particulară a informațiilor pentru subiecți, caracterul fundamental sau insignifiant, științific sau empiric al informațiilor ș.a. Totodată, el înregistrează și anticipează efectele adaptative sau dezadaptative în conduita rațională a subiectului. Structurile cognitive ale gândirii elevilor influențează decisiv, pozitiv sau negativ principalele activități ale gândirii

(conceptualizarea, înțelegerea, rezolvarea problemelor, creația) și performanța școlară.

Este ideal atunci când subiectul, școlarul, dispune de structuri cognitive complete, complexe, flexibile, în proprie organizare și dezvoltare, acestea pot facilita activități cognitive de calitate, eficiente, productive, ce pot conduce la performanță școlară. Când structurile cognitive sunt simple, lipsite de conținut, modeste, inexpresive, formate incomplet, activitățile cognitive ale subiectului decurg greoi, inefficient, cu pierdere de efort și de timp. Pot surveni blocaje ale activităților cognitive și atunci este nevoie de prevenirea și eliminarea acestor cazuri.

a) „Orbirea” gândirii implică neputința sesizării esențialului unei probleme (situații) ce conține numeroase date inutile, ascunse, poziționate aleatoriu, deghizate. Acesta este un fenomen cauzat de simplitatea și sărăcia structurilor cognitive, de caracterul lor rigid.

Să analizăm, în calitate de exemplu, problema: „*Un grup de cosași a cosit două fânețe, una dintre ele fiind de două ori mai mare decât cealaltă. Grupul a cosit jumătate de zi la fâneța cea mare, iar în a doua jumătate a zilei grupul s-a împărțit în două: o jumătate a terminat fâneța cea mare, iar cealaltă jumătate a început să cosească*

fâneța cea mică. Seara, fâneța cea mare era cosită, iar din cea mică rămăsese un lot care a fost cosit a doua zi de un singur cosaș, care a lucrat toată ziua. Câți cosași a avut grupul?” (după L.N. Tolstoi)

Multitudinea datelor și etapelor din problemă, suprapunerea diverselor mărimi (dimensiunea fâneței, timpii, numărul de cosași), irelevanța unora dintre ele, în anumite etape ale activității mentale, „orbesc” gândirea subiectului, care este tentat să se concentreze inițial pe aflarea superficială a numărului cosașilor, nu mai întâi pe dimensiunea fâneței, apoi pe timp și, la final, pe numărul cosașilor.

b) *Stereotipia gândirii* [Idem, p. 268] reprezintă blocarea gândirii pe aceeași direcție sau metodă de lucru, anterior utilizată, chiar și atunci când datele problemei s-au schimbat și rezolvarea s-ar putea găsi pe o cale mult mai simplă și mai directă.

Acesta este cazul când gândirea este aproape inexistentă, din cauza vitezei cu care intră în funcțiune anumite automatisme intens formate, ignorând, blocând mental date esențiale ale problemei date și viziunea asupra problemei din alte perspective.

Este clasică pentru exemplificarea stereotipiei gândirii „problema celor 9 puncte”.

Poți uni cele 9 puncte trasând doar 4 linii, fără să ridici vârful creionului de pe foaie și fără să treci de 2 ori peste aceeași linie? Demonstrează!

Figura 1. Problema celor 9 puncte

Este o soluție incorectă orice încercare de trasare a celor 4 linii doar în perimetrul construit de cele 9 puncte. Atunci când se depășesc limitele gândirii, când se sparg barierele unui perimetru imaginar între punctele mărginașe, pot fi identificate soluții corecte, cu linii ce depășesc dimensiunea unei laturi cu 3 puncte coliniare cu limite în punctele mărginașe.

Este nevoie ca profesorul să obișnuiască școlarii cu tehnici și procedee de spargere a blocajelor gândirii, stimulându-le încrederea în forțele proprii, voința, perseverența, curajul, schimbarea mentalității, spargerea și depășirea limitelor, ieșirea din pașii prestabiliți, pentru ca aceștia

să-și depășească tiparele, șabloanele mentale și să fie mai productivi.

c) *Fixitatea funcțională* [Idem, p. 270] constă în neputința gândirii de a oferi unor lucruri și alte întrebuintări decât cele consacrate, pentru utilizarea acestora și în alte scopuri.

Pentru exemplificarea fixității gândirii, psihologul german Karl Dunker a folosit următorul experiment: fiecare subiect a primit pe câte o masă câte o cutie de chibrituri, câteva piuneze și lumânări, cu cerința de a construi pe un perete o candelă din două lumânări, astfel încât să nu curgă ceară pe masă, când acestea ard.

Soluționarea problemei este golirea cutiei de chibrituri, prinderea ei în perete cu piuneze, așezarea lumânărilor pe cutie, aprinderea lumânărilor.

Foarte mulți subiecți nu au reușit fiindcă nu au acordat cutiei și altă utilizare, aceea de suport, cutia rămânând fixată în gândirea acestora exclusiv în calitate de recipient de păstrare.

Profesorul eficientizează predarea-învățarea pentru subiecții cu structuri cognitive sărăcicioase prin numeroase exerciții și situații-problemă, în a căror rezolvare, subiectul, la început, este călăuzit, apoi este încurajat să caute soluții creative proprii în rezolvarea altor situații-problemă.

Performanța școlară și inteligența

Este evident că memoria și inteligența influențează reușita școlară, performanța. Unii psihologi susțin că pentru a învăța e suficient să înțelegi informațiile, alții opinează că memorarea informațiilor este suficientă, pentru a învăța. Psihologul Mielu Zlate argumentează că *a învăța înseamnă, pe lângă altele, a înțelege, plus a memora și a reactualiza cele memorate; deci succesul școlar implică în egală măsură atât inteligența, cât și memoria* [Idem, pp. 468-470].

Succesul școlar și obținerea performanței sunt influențate și de alți stimuli, cum ar fi *efortul voluntar* prestat, *concentrarea, antrenarea surselor motivaționale* ș.a. Cercetătorul american George Kelly a dovedit, în urma unor vaste cercetări, că succesul școlar depinde, în proporție de 60%, de inteligență și doar 40% din succesul școlar se datorează efortului voluntar. Proporțiile ar fi fost diferite, dacă ar fi fost luați în calcul și alți factori (atenția, motivația ș.a.), însă rolul inteligenței, care include în structura sa și memoria, rămâne decisiv în obținerea succesului școlar.

Performanța școlară și învățarea

Conform *Larousse, Marele dicționar al psihologiei*, în sens general, învățarea este *modificare a capacității unui individ de a*

realiza o activitate sub efectul interacțiunilor cu mediul său înconjurător. În științele educației, învățarea reprezintă *o modalitate de achiziție a cunoștințelor sau aptitudinilor* [2, p. 638].

Învățarea poate fi analizată doar studiind modificările performanței înregistrate într-o situație adaptată. Este dificil acest studiu, fiindcă performanța este rezultatul a numeroși factori, precum: maturizarea, oboseala, interesul, oscilațiile atenției și ale motivației. Aceste cauze conduc la o evaluare greoaie a aportului învățării la modificările nivelului de performanță: este dificil de stabilit cât este înăscut și cât este dobândit în evoluția copilului. Altă dificultate constă în faptul că achizițiile sunt caracteristice situației de învățare, deci progresul real poate să nu se evidențieze, dacă nu există condiții favorabile manifestării noilor potențialități [Idem, p. 639].

Studiul învățării compară modificările performanței cu cele ale mediului înconjurător, pentru stabilirea factorilor propice sau neprielnici. Pot fi analizați diverși indicatori ai performanței: numărul de răspunsuri corecte/incorecte, natura erorilor, proceduri aplicate ș.a.

Autorul Marin Stoica definește învățarea școlară ca *fiind procesul de*

receptare și asimilare a informațiilor și a influențelor educative, de reorganizare, de construcție și dezvoltare a structurilor cognitiv-operaționale, psihomotrice și afective, precum și a însușirilor psihice ale personalității (aptitudini, interese, temperament). Astfel, învățarea școlară reprezintă un instrument de dezvoltare a personalității elevilor, prin autoconstrucție și individualizare continuă [3, p. 96].

Referitor la specificul învățării umane, autorul Andrei Cosmovici identifică în procesul învățării, ca primă etapă, rezolvarea unei probleme în care rolul primordial îl are gândirea, care organizează percepția, memoria și imaginația, și etapa a doua, ce fixează și întărește soluția, pe baza memorării inteligente. Este nevoie permanentă de energie, perseverență, tenacitate, care depind de motivație și voință. Concluzionând, menționez că studierea procesului de învățare necesită observarea minuțioasă a structurii complexe care angajează numeroase fenomene psihice [1, p. 129].

Investigarea performanței școlare nu poate fi realizată decât raportând-o la diferite mecanisme psihice, precum gândirea, inteligența, învățarea școlară. Studiul acestora, ca și înregistrarea reacțiilor elevilor și atitudinilor profesorilor la

condițiile vieții școlare, sunt preocupări ale psihologilor, pedagogilor și practicienilor, care converg la eficientizarea stilului managerial al profesorului, în scopul dezvoltării performanței școlare a elevilor.

Bibliografie

1. COSMOVICI, Andrei, IACOB, Luminița coord. Psihologie școlară. Iași: Polirom, 1999.
2. LAROUSSE. Marele dicționar al psihologiei. București: Trei, 2006.
3. STOICA, Marin. Pedagogie și psihologie pentru examenele de definitivare și grade didactice: profesori, institutori/învățători, studenți. Craiova: Gheorghe Alexandru, 2001.
4. ZLATE, Mielu. Psihologia mecanismelor cognitive. Iași: Polirom, 1999.